

ІДІОМИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОБРАЗНОГО МОВЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НЕПРОФІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

IDIOMS AS A MEANS OF DEVELOPING FIGURATIVE SPEECH IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES IN NON-PROFILE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Стогній І.В.,

orcid.org/0000-0002-1436-1195

старший викладач кафедри іноземних мов

Національної академії статистики, обліку та аудиту

Мирошніченко І.М.,

orcid.org/0000-0003-1681-3893

кандидат філологічних наук,

старший науковий співробітник відділу слов'янських мов

Інституту мовознавства імені О.О. Потебні Національної академії наук України

У статті досліджується роль ідіом як засобу розвитку образного мовлення студентів у процесі навчання іноземної мови у непрофільних закладах вищої освіти. Актуальність теми визначається сучасними тенденціями іншомовної освіти, які орієнтовані на формування комунікативної компетентності здобувачів освіти, їхньої здатності адекватно й вільно висловлювати думки, передавати емоційні та культурні відтінки мовлення, а також адаптувати мовні засоби до різних комунікативних ситуацій. У статті проаналізовано сучасні теоретичні підходи до визначення поняття «ідіома», її семантичні, структурні та функціональні особливості, а також роль у формуванні стилістично виразного та автентичного мовлення. Підкреслено, що ідіоми є ефективним засобом підвищення образності мовлення, розвитку критичного і креативного мислення студентів, а також формування лінгвістичної, соціокультурної та прагматичної компетентності.

Досліджено методичні підходи до навчання ідіом, зокрема комунікативний, контекстуальний та контрастивний методи, які передбачають роботу з повними, частковими та безеквівалентними ідіоматичними одиницями, пояснення їх значення через реальні мовленнєві ситуації, культурний контекст і зіставлення з рідною мовою. Наведено приклади використання ідіом у сучасній практиці, зокрема вислови «Don't push the horses!» та «дірку від бублика», що демонструють комунікативну, експресивну та риторичну функції цих одиниць. Показано, що інтеграція ідіом у навчальний процес стимулює активну мовленнєву діяльність, рольові ігри, дебати та дискусії, що сприяє автоматизації мовних навичок і розвитку мовної гнучкості студентів. Особлива увага приділяється роботі з автентичними матеріалами – художніми та науково-популярними текстами, відеофільмами, інтерв'ю з носіями мови, що забезпечує ефективне засвоєння ідіоматичних одиниць і їх адекватне використання у мовленні.

Таким чином, системне використання ідіом на заняттях з іноземної мови у непрофільних закладах вищої освіти є ефективним засобом розвитку образного, живого та культурно орієнтованого мовлення студентів, підвищення рівня комунікативної компетентності та формування практичної готовності до міжкультурної комунікації.

Ключові слова: ідіоми, фразеологізми, комунікативна компетентність, образне мовлення, контекстуальне навчання, контрастивний метод, навчання іноземних мов.

The article examines the role of idioms as a means of developing students' figurative speech in the process of foreign language teaching in non-specialised higher education institutions. The relevance of the topic is determined by current trends in foreign language education, which are focused on developing students' communicative competence, their ability to express their thoughts adequately and freely, convey emotional and cultural nuances of speech, and adapt linguistic means to different communicative situations. The article analyses contemporary theoretical approaches to defining the concept of 'idiom', its semantic, structural and functional features, as well as its role in the formation of stylistically expressive and authentic speech. It is emphasised that idioms are an effective means of enhancing the imagery of speech, developing students' critical and creative thinking, and forming linguistic, sociocultural and pragmatic competence.

Methodological approaches to teaching idioms are examined, in particular communicative, contextual and contrastive methods, which involve working with complete, partial and non-equivalent idiomatic units, explaining their meaning through real speech situations, cultural context and comparison with the native language. Examples of the use of idioms in modern practice are given, in particular the expressions 'Don't push the horses!' and 'дірку від бублика' (a hole from a bagel), which demonstrate the communicative, expressive and rhetorical functions of these units. It is shown that the integration of idioms into the learning process stimulates active speech activity, role-playing games, debates and discussions, which contributes to the automation of language skills and the development of students' linguistic flexibility. Particular attention is paid to working with authentic materials – literary and popular science texts, videos, interviews with native speakers – which ensures the effective assimilation of idiomatic units and their adequate use in speech.

Thus, the systematic use of idioms in foreign language classes at non-specialised higher education institutions is an effective means of developing students' figurative, lively and culturally oriented speech, improving their communicative competence and forming their practical readiness for intercultural communication.

Key words: idioms, phraseological units, communicative competence, figurative speech, contextual learning, contrastive method, foreign language teaching.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку іншомовної освіти характеризується переорієнтацією з формального засвоєння мовних структур на формування розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти, яка включає вміння вільно й адекватно формувати свої думки іноземною мовою, як усно, так і письмово.

Одним із ключових показників сформованості комунікативної компетентності є вміння використовувати ідіоматичні одиниці та фразеологізми у відповідних контекстах, а також дозволяють передавати емоційні та культурні відтінки мови, не обмежуючись лише буквальним значенням слів. Ідіоми відображають культурно-історичний досвід народу, мову якого вивчають, роблять мовлення більш жвавим, природним та сприяють розвитку критичного й креативного мислення.

Наявність ідіом та фразеологізмів у мовленні є важливим показником рівня володіння іноземною мовою. Проте в освітній практиці їх використання часто має епізодичний характер, що знижує рівень автентичності мовлення здобувачів освіти. Таким чином, проблема полягає у тому, як інтегрувати ідіоми та фразеологізми у процес навчання іноземної мови у непрофільних закладах вищої освіти для ефективного розвитку мовленнєвої компетенції студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання ідіом та фразеологічних одиниць в усному та писемному мовленні є об'єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних авторів. Так, у своєму дослідженні Коваль Л., Чаплик, О. та Масон С. звертають увагу на проблему правильного використання ідіом та наголошують на емоційному та експресивному ефектах фразеологічних одиниць під час ділових переговорів [1, с. 122]. Лісовська А., Комарова З., Сікорська В. розглядають синтаксичні та семантичні особливості ідіом у сучасній мовній практиці, підкреслюють їх значення для формування змісту, посилення стилістичної виразності та збагачення мовної комунікації [2, с. 139]. Сокирська О. та Білюк А. вивчають уживання ідіоматичних виразів у художньому дискурсі, їх функції та вплив на стилістичну організацію тексту, а також аналізують ключові аспекти використання ідіом у мовленні персонажів, їх роль у створенні експресивності, комунікативної виразності та соціального забарвлення тексту [3, с. 157]. У працях І. Нейшна, Г. Віддоусона та М. Маккарті висвітлено методичний потенціал лексичних одиниць у навчанні іноземних мов.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними тенденціями розвитку іншомовної освіти, які зорієнтовані на формування комунікативної

компетентності здобувачів освіти. Уміння використовувати ідіоматичні одиниці є важливим показником високого рівня володіння іноземною мовою, англійською зокрема, оскільки вони забезпечують природність, образність та стилістичну виразність мовлення.

Завданням статті є обґрунтування доцільності використання контекстуального та контрастивного методів у навчанні ідіом, розглянути особливості роботи з повними, частковими та безеквівалентними ідіомами, а також визначити ефективні форми й види вправ для інтеграції ідіом у мовлення студентів під час навчання.

Метою статті є аналіз можливостей використання ідіом для розвитку мовленнєвої компетентності студентів непрофільних закладів вищої освіти на заняттях з іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Ідіоми належать до числа найвиразніших комунікативних одиниць, які виконують комунікативно-стильову та експресивну функції і, таким чином, відіграють важливу роль у формуванні образного мовлення.

Ідіоми – це, за визначенням Бондарко О., стійкі мовні звороти із переносним значенням, що не виводиться зі значень його компонентів. Їх основними ознаками є: семантична цілісність, структурна стійкість, відтворюваність, експресивність [4, с. 37].

Використання ідіом у навчальному процесі дозволяє підвищити комунікативну компетентність, яка охоплює лінгвістичний, соціокультурний та прагматичний компоненти, а також розвивати автентичність та гнучкість мовлення, стимулювати креативне мислення здобувачів освіти на заняттях з іноземної мови.

Оскільки ідіоми відрізняються від фразеологізмів більш вузьким поняттям, мають національний колорит, їх значення не можна пояснити логічно, вони зазвичай не мають дослівного перекладу, тому навчання має бути комунікативним, контекстуальним і культурно орієнтованим.

Ефективна робота, з ідіомами на заняттях передбачає:

– **навчання через контекст** – подати ідіому в реальній мовленнєвій ситуації через діалог, уривок з навчального відео, уривок з художнього або новинного тексту, інтерв'ю тощо, а потім запропонувати студентам здогадатися про значення контексту:

The new project team hit the ground running and finished the proposal in just two days! – Нова команда проекту завзято взялася за роботу та завершила її за два дні! (Hit the ground running – братися до роботи швидко та з ентузіазмом).

Тут здобувачі освіти мають визначити значення через ситуацію, а не через дослівний переклад, що допомагає уникати калькування. Так, наприклад, український боксер Олександр Усик під час фінальної прес-конференції перед реваншем з британським спортсменом Даніелем Дюбуа у відповідь на погрози зі сторони суперника звернувся до його команди фразою «*Don't push the horses!*», яка миттєво стала вірусною у міжнародному медіа просторі.

Цей вислів є прямою калькою української ідіоми «не жени коней», яка означає: *не поспішай; не форсуй події; дій послідовно та спокійно; не роби завчасних висновків*. З погляду нормативної англійської мови такий вислів не є ідіоматично правильним. Його природні відповідники такі: «*Take your time!*»; «*Don't rush!*»; «*Hold your horses!*» (найближчий фразеологічний еквівалент). Однак саме буквальне вживання ідіоматичної структури створило яскравий комунікативний ефект, підкреслило національну ідентичність мовця та привернуло увагу до українського мовного мислення.

– **навчання через порівняння з рідною мовою (контрастивний, або зіставний метод)** полягає через пошук повного відповідника ідіоми в рідній мові, пошук відповідника близького за змістом, пояснення через опис та запобігання буквальному перекладу.

Студентам на занятті можна запропонувати знайти українські відповідники англійським ідіомам, де значення та образи майже збігаються (*Don't count your chicken before they hatch!* – *Не рахуй курчат, поки не виростли!*; *Kill two birds with one stone* – *Убити двох зайців одним пострілом*); де образи різні, але однакове значення (*It is raining cats and dogs* – *Ллє як з відра*; *Break the ice* – *розрядити обстановку*); подумати над значенням англійських ідіом, які не мають фразеологічного відповідника в українській мові, але їх значення можна передати через опис ситуації (*The elephant in the room* – *очевидна, але замовчувана проблема, яку уникають або ігнорують*; *Hit the sack* – *лягти спати*).

Методично найскладнішою є робота з безеквівалентними ідіомами, оскільки вони не мають усталеного відповідника з тим самим образом, переклад здійснюється описово, а сам образ ґрунтується на специфічних культурних реаліях. Яскравий приклад тому – вислів постійного представника України при ООН Андрія Мельника, який заявив російській делегації під час засідання Ради Безпеки ООН, що наша країна не торгує суверенітетом, а росія

отримає *дірку від бублика*, а не Україну [6]. Ця фраза також стала вірусною у медіа просторі й означає повну відсутність результату та категоричну відмову. На англійську мову вона була перекладена описово, оскільки прямого відповідника не існує. У цьому випадку ідіома виконала виразну прагматичну функцію – підсилила емоційно-оціночний компонент дипломатичного висловлювання і була використана мовцем як риторичний інструмент впливу.

Як показує досвід викладання, ефективно засвоєння іншомовних лексичних одиниць, крилатих висловів, фразеологічних зворотів, ідіом тощо можливе за умови їх активного використання у мовленні.

Уміння доречно вводити ідіоми у комунікативний процес досягається через рольові ігри, дебати та дискусії, які сприяють автоматизації мовленнєвих навичок, розвитку мовної гнучкості та образності мислення.

Під час опрацювання матеріалу з використанням ідіом пропонуємо використати такі вправи:

- зрозуміти значення ідіоми з контексту, а не через дослівний переклад;
- знайти найвлучніший український відповідник (повний або частковий) до поданих ідіом;
- з метою розвитку комунікативних навичок і природного використання ідіом розіграти міні-діалоги на задану тематику;
- підібрати ідіому зі списку відповідно до зразків текстів;
- з метою розвитку навичок описового перекладу, якомога влучно описати ідіому;
- пояснити використання ідіоми із реального уривку відео, прес-конференції, інтерв'ю тощо.

Доцільним, на нашу думку, є стимулювання студентів до творчої активності – створення презентацій, доповідей, історій, написання творів та есе з використанням ідіоматичних висловів.

Різноманітність видів вправ, на думку Вознюк Т, привертає увагу студентів до лексики, і тим самим, до змісту тексту, але в більш детальній формі. При цьому рівень засвоєння матеріалу виявляється вищим, ніж при проведенні заняття за традиційною схемою. Після певної кількості вправ темп роботи пришвидшується. Таким чином, загострення уваги студентів на фразеологічних одиницях сприяє більш інтенсивному засвоєнню лексичного матеріалу, а робота з фразеологізмами розвиває в студентів навички читання, письма та говоріння, відповідно до запропонованих вправ [7, с].

Під час вивчення англійської мови у непрофільних закладах вищої освіти, слід розуміти,

наскільки важливим є практичне володіння навичками спілкування у різних ситуаціях. Вивчення ідіоматичних висловів під час навчального процесу та їх правильне використання сприяють розвитку образного мовлення у студентів та робить його більш природнім.

Практично доведено, що здобувачі освіти усіх рівнів, які регулярно працюють із автентичними матеріалами – читають художню та науково-популярну літературу, переглядають відеофільми та інтерв'ю, спілкуються у соціальних мережах з носіями мови, як усно, так і письмово, швидше інтегрують ідіоми у власне мовлення з адекватним їх використанням.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що ідіоми є ефективним засобом розвитку образного, живого та культурно орієнтованого мовлення студентів у непрофільних закладах вищої освіти. Встановлено, що системне включення ідіоматичних одиниць у навчальний процес сприяє формуванню високого рівня комунікативної компетентності, розвитку критичного та креативного мислення, а також підвищує автентичність та гнучкість мовлення студентів.

Методичний аналіз показав ефективність використання комунікативного, контекстуального та контрастивного підходів, які передбачають роботу з повними, частковими та безеквівалентними ідіомами, пояснення їх значення через реальні мовленнєві ситуації, культурний контекст та порівняння з рідною мовою. Наведені приклади, демонструють, що ідіоми виконують не лише семантичну, а й експресивну та риторичну функції, підсилюючи комунікативний ефект висловлювання та сприяючи формуванню мовної індивідуальності студента.

Практичне застосування ідіом у навчальному процесі, зокрема через рольові ігри, дебати, дискусії та роботу з автентичними матеріалами, забезпечує ефективне засвоєння лексичних одиниць, інтеграцію їх у активне мовлення та підвищення рівня міжкультурної готовності студентів.

Таким чином, використання ідіом у процесі навчання іноземної мови потребує ширшого використання, оскільки є доцільним і необхідним засобом підвищення якості іншомовної комунікативної компетентності студентів у непрофільних закладах вищої освіти

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коваль Л. М., Чаплик О. А., Масон С. Р. Використання ідіом у сучасному англійському діловому дискурсі. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. № 3, т. 30. С. 122–125.
2. Лісовська А. О., Комарова З. І., Сікорська В. А. Дослідження синтаксичних та семантичних особливостей використання ідіом у сучасній мовній практиці. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер. Філологія. Журналістика*. 2024. № 6, т. 35 (74). С. 139–146.
3. Сокирська О., Білюк А. Функційна роль ідіом у художньому дискурсі: комунікативний та стилістичний аспекти. *Advanced Linguistics*. 2025. № 16. С. 157–163.
4. Бондарко О. В. Фразеологія сучасної англійської мови: теорія та практика. Київ: Либідь, 2018. 256 с.
5. Don't push the horses – як фраза Усика стала мемом і як це обіграли бренди. *The Inweb Media*: веб-сайт. URL: <https://theinweb.media/> (дата звернення: 23.02.2026).
6. Обух В. Дірку від бублика, а не Україну, – постпред України в ООН відповів на вимоги Росії. *Ukrainews*: веб-сайт URL: <https://ukrainews.com/ua/news/1121804> (дата звернення: 23.02.2026).
7. Вознюк Т. Методика вивчення англійських ідіом студентами закладів вищої освіти. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2017. № 2, т. 1. С. 39–42.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026